

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) तयारीका लागी कार्यविवरण (Terms of Reference)

१. पृष्ठभूमि

जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावको जोखिम उच्च रहेका राष्ट्रहरूमध्ये नेपाल पनि एक हो । नेपालमा विगत केही दशकयता बाढी, पहिरो, डढेलो तथा खडेरी जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपहरूका कारण ठूलो मात्रामा जनधनको क्षति भइरहेको छ भने कृषि, जलस्रोत, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, पर्यटन, ऊर्जा तथा पूर्वाधार विकासका क्षेत्रहरूमा समेत जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावहरू देखा परेका छन् । नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तनका मुद्दा सम्बोधन गर्न राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा पहलकदमी लिंदै आएको छ । यसै क्रममा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूको जोखिम न्यूनीकरण गर्दै उत्थानशील समाजको निर्माण गर्नेतर्फ विभिन्न तह र विषयगत क्षेत्रहरूमा नीतिगत मार्गनिर्देश गर्ने उद्देश्यले राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६ लागु गरिएको छ । उक्त नीतिले राज्यका सबै तह र विषयगत क्षेत्रका नीति, रणनीति, विकास योजना र कार्यक्रमहरूमा जलवायु परिवर्तनका मुद्दालाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने उद्देश्य राखेको छ ।

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६ को प्रावधान अनुरूप स्थानीय सरकारलाई स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनका असरहरू व्यवस्थापन गर्न र दीर्घकालीन जलवायुमैत्री विकासका योजनाहरू पहिचान तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने हेतुले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा), २०६७ लाई संघीय प्रणाली अनुरूप परिमार्जन गरिएको छ । परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) खाका २०७६ ले वातावरण संरक्षण कानूनमा उल्लेख भए बमोजिम स्थानीय तह/समुदायलाई अनुकूलन योजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयनमा समेत सघाउ पुर्याउंदछ । यसले स्थानीय स्तरमा विभिन्न सरोकारवालाहरूबीच नियमित सहकार्य तथा संवाद मार्फत स्थानीय क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनमा सहमति निर्माण गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र दिगो विकाससँग सम्बन्धित अन्तरराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको कार्यान्वयन गर्न समेत मद्दत गर्नेछ ।

आ.व. २०७८/७९ मा नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमर लागु भएका ३० वटा स्थानीय तहमा जलवायुजन्य जोखिमको पहिचान, जोखिमको वर्गीकरण, जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान गरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार पार्नका लागी यो कार्यविवरण (Terms of Reference) तयार गरिएकोछ । नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमर ले ३० वटा स्थानीय तहको जलवायुजन्य जोखिम विश्लेषण गरिसकेको हुनाले यस कार्यका लागी स्थानीय तहबाट छनौट हुने विज्ञ/संस्थालाई उक्त विवरण उपलब्ध गराइने छ ।

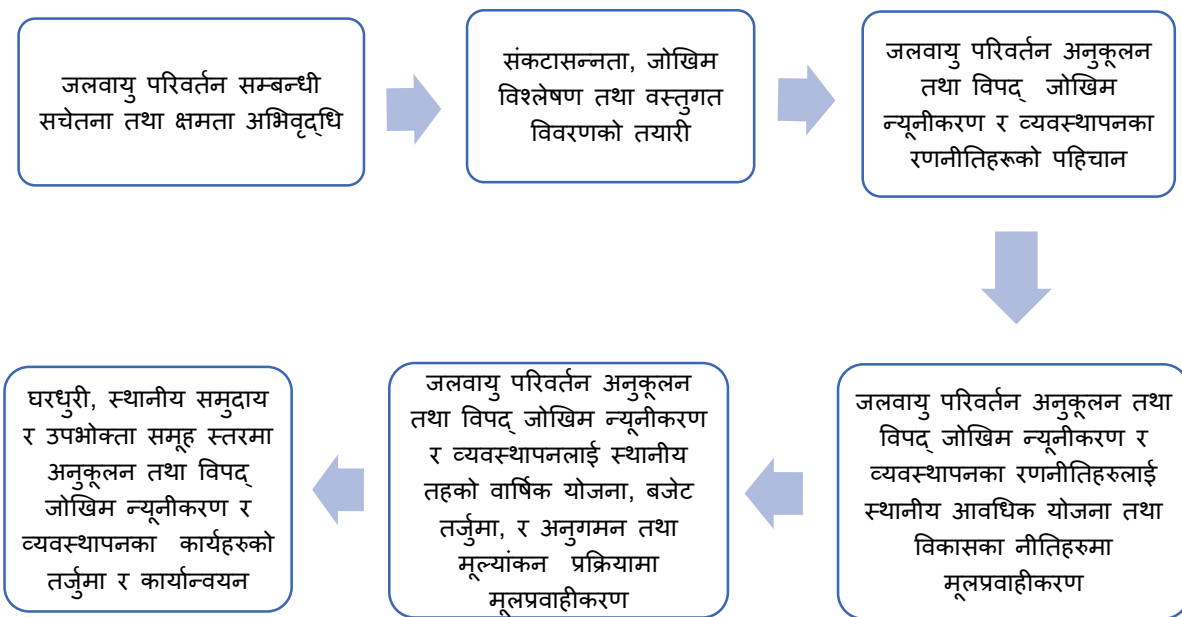
२. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) खाका तथा वार्षिक योजना तर्जुमा

नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमर को उद्देश्य गाउँ/नगरपालिकाको आफ्नो स्थानीय विकास योजना तथा कार्यक्रमलाई स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत जलवायु परिवर्तनको असरहरूसँग थप अनुकूलित र उत्थानशील बनाउने हो । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाका, २०७६ मा आधारित यस कार्यक्रमको योजना तर्जुमा प्रकृया स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रकृयासँग अन्तरनिहित रहन्छ । वार्षिक योजना तर्जुमाका साथै स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाकाले वहुवर्षीय योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रियालाई पनि सहयोग गर्छ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्य समुदाय, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन र पारिस्थितिकीय प्रणाली, जलाधार क्षेत्र, जलवायुमैत्री भौतिक पूर्वाधार निर्माण, नदी प्रणाली र अन्य विषयगत क्षेत्रमा आधारित हुन्छ । विगतका अनुभव र सिकाइको पृष्ठभूमिमा जलवायु उत्थानशील समाजको निर्माण गर्न स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणको समग्र प्रक्रियामा जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्न आवश्यक छ । यस सन्दर्भमा स्थानीय तह केन्द्रित रहेको यो लापा खाका तीन वटा अवधारणाबाट निर्देशित छ । पहिलो, स्थानीय सरकारको विकासका योजना मार्फत जलवायु संकटासन्न व्यक्ति, घरधुरी तथा समुदायको जीविकोपार्जन र पारिस्थितिकीय प्रणालीलाई जलवायु उत्थानशील बनाउनेसो दोस्रो, विकासका पूर्वाधारहरूलाई जलवायुमैत्री बनाउनेसो र तेस्रो, व्यक्ति, घरधुरी, स्थानीय समुदाय र सामाजिक संघ संस्थाको अगुवाइमा भएका जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका अभ्यास, स्रोत, क्षमता तथा ज्ञानलाई पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने एवं स्थानीय योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रक्रियामा संकटासन्न घरधुरी र स्थानीय समुदायलाई सहभागी गराउने ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रक्रियाको प्रमुख जिम्मेवारी तथा दायित्व गाउँ/नगरपालिकाको रहन्छ । स्थानीय स्तरमा नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमर का लागी तोकिएको प्राविधिक सहायता प्रदायक संस्थाका कर्मचारीहरूले योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रक्रिया, क्षमता अभिवृद्धि, तथा सूचना व्यवस्थापन आदिमा प्रत्यक्ष सहयोग प्रदान गर्नेछन् ।

चित्र १ लापा खाकाको समग्र प्रक्रिया

३. अनुकूलन तथा उत्थानशील योजना तयारीको उद्देश्य

सहभागीमूलक प्रकृया अवलम्बन गरि पालिका स्तरको अनुकूलन तथा उत्थानशील कार्ययोजना तयार गर्नु नै यसको मुख्य उद्देश्य रहेको छ, भने अन्य विशिष्ट उद्देश्यहरू तपसिल बमोजिम रहेकाछन्,

क. निर्वाचित जनप्रतिनिधि, पालिकाका कर्मचारी तथा सकंटासन्न समुदायको जलवायु परिवर्तन तथा उत्थानशील सम्बन्धी जनचेतना बढाउने,

ख. लक्षित वडा तथा बस्तीहरूको जलवायु जोखिम तथा सकंटासन्नता विश्लेषण गर्ने,

ग. समुदाय, बस्ती तथा वडा स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा उत्थानशील प्रवर्द्धन गर्ने खालका योजनाहरूको पहिचान गरि लापा फ्रेमवर्क अनुरूप पालिकास्तरमा संश्लेषण गर्ने,

घ. विभिन्न निकायहरू जस्तै नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम, जिल्ला समन्वय समिति, छिमेकी पालिकाहरू, स्थानीय स्तरमा कार्यरत गै.स.स., वडा कार्यालय तथा अन्य सरोकारवालाहरूसंग सहभागीतामूलक तथा प्रभावकारी ढंगले समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,

ड. लापा खाकाले निर्देशित गरे बमोजिम अनुकूलन तथा उत्थानशील रणनीति तथा योजना तयारीको लागि पालिका तथा वडा स्तरमा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिका लागि आवश्यक सहयोग गर्ने ।

४. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी विधि तथा प्रकृया

लापा तयारीका सम्पूर्ण विधि तथा प्रकृयाहरू लापा खाका २०७६ मा उल्लेख गरिएको छ र उक्त विधि तथा प्रकृयाहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने छ र यसका अलावा सेवा प्रदायकले तपसिल बमोजिमको थप विधि प्रस्ताव गर्न सक्नेछ ।

- अनुकूलन तथा उत्थानशीलसंग सम्बन्धीत तथ्यांक तथा प्रतिवेदनहरूको अध्ययन तथा समिक्षा
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाकाको अध्ययन तथा बुझाई कायम (लापा)
- प्रत्येक वडामा लिए विधि अनुरूप अन्तक्रिया गोष्ठी सन्चालन.आर.अथवा आर .ए.आर.
- स्थानीय अनुकूलन योजना खाका अनुरूपको सहभागितामूलक तथा समावेशी संकटासन्नता तथा (लापा) जोखिम विश्लेषण, वर्गीकरण र अनुकूलन तथा उत्थानशील क्रियाकलापहरूको पहिचान तथा प्राथमिकिकरण
- जि का .एस.आई.सुचना तथा सहभागितामूलक परिदृश्य विकासका विधिहरूको प्रयोग गरि लापा तयारी
- पालिकास्तरिय अन्तिम गोष्ठीबाट स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना बै (लापा)धीकरण (validation)
- स्थानीय तहको बार्षिक तथा आवधिक योजनामा लापालाई मूलप्रवाहीकरण गर्न सहजीकरण ।

५. समयवधि

छनौट भएको सेवा प्रदायक (संस्था वा व्यक्ति) ले ३ महिना भित्र अनूसुचि १ अनुसारको फर्मेटमा कार्यरत गाउँ/नगरपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्नु पर्नेछ ।

६. डेलिभरेवल

डेलिभरेवल	दीन	समयावधी	कैफियत
क. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना • लापा फ्रेमवर्क द्वारा सिफारिस गरीएको सबै उपकरणहरू सम्मिलित बमोजिम हुनेछ । • संदर्भ सामग्री लापा फ्रेमवर्क मापन अनुसार हुनेछ । • स्थानीय सुशासन, समता र सामाजिक समावेशीकरण, विभेदक प्रभाव, प्रकोप जोखिम	९०		

न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका मुद्दाहरू समावेश गरिएको हुनेछ । • प्राथमिकतामा परेका स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूको अनुमानित बजेट सहितको प्रत्येक गतिविधि समावेश भएको हुनेछ । • प्रत्येक घरधुरीहरूको संकटासन्न अवस्था पहिचान भएको हुनेछ । • सहभागी पालिका र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमबाट प्रदान गरिएका प्रतिक्रिया समावेश भएको हुनेछ ।			
ख. फिल्ड तहमा भएका सबै क्रियाकलापहरूको उपस्थिति तथा गतिविधिहरू उल्लेख भएको हुनेछ ।			
ग. संक्षिप्त कार्य सम्पन्न रिपोर्ट तयार गरिनेछ ।			

७. सेवा प्रदायकको लागि आवश्यक न्यूनतम दक्षता

७.१ दक्षता

- आवेदक व्यक्ति वा संस्थासँग लापा तयारी र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा उत्थानशील कार्यमा समुदाय स्तरको अनुभव भएको हुनुपर्ने छ ।
- जाति, जातियता, भेषभुषा, विविधता, समानता, र गरीवीसँग सम्बन्धित मुद्दाहरूको राम्रो ज्ञान भएको हुनुपर्ने छ।
- नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम संचालित स्थानीय तहहरूको बारेमा जानकारी भएको हुनुपर्ने छ।
- लापा रिपोर्ट सम्बन्धि अनुभव साथै जिआइएस माध्यमबाट जोखिम तथा संकटासन्न नक्शाङ्कन गर्ने तथा सहभागितात्मक परिदृश्य विकास विश्लेषण औजार प्रयोग गर्ने अनुभवी संस्था/व्यक्तिलाई थप ग्राह्यता दिइनेछ ।

७.२ टीम संयोजन

टोलीमा जलवायु परिवर्तन र उत्थानशील, कृषि/वन, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण विज्ञ एवं मौसमविद आदीको आवश्यकता अनुसार समावेश गरिनेछ (अनुसूची २) ।

८. भुक्तानी प्रकृया

सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावलीमा व्यवस्था भए वमोजिम भुक्तानी दिइनेछ ।

९. अन्य

कार्यविवरण (Terms of Reference) वा लापा विधि तथा प्रकृयाका बारेमा केही अस्पष्टता भएमा नेपाल सरकारको प्रचलित कानून तथा मापदण्ड अनुसार हुनेछ ।

अनुसूची १ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) Report को नमुना

१. पृष्ठभूमि (भौगोलिक, पर्यावरणीय वस्तुस्थिति)
२. जलवायु परिवर्तनको अवस्था
 - २.१ जलवायु परिवर्तनको क्रम र परिदृश्य विश्लेषण (Climate Change Trend and Scenarios Analysis)
 - २.२ संकटासन्नता, जोखिम, क्षति तथा असर (प्रकोपबाट सृजित विपद्को असर, प्रभाव, हानी नोक्सानीको विश्लेषण)
 - २.३ जीविकोपार्जन र पारिस्थितिकीय प्रणालीमा जलवायुजन्य प्रकोप र विपद्का जोखिम विश्लेषण र संकटासन्नताको स्तरीकरण
 - २.४ घरधुरी, वडा, टोल, समुदायको जोखिम र संकटासन्नताको स्तरीकरण
३. अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण (स्थानीय स्रोत साधन र क्षमता, सुचना र प्रविधिमा पहुँच, आर्थिक सबलता, मानव संसाधन)
४. अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणको रणनीति
 - ४.१ अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण कार्यको पहिचान
 - ४.२ जोखिम न्यूनीकरण तथा अनुकूलन कार्यहरूको लागत र लाभ विश्लेषण (Cost Benefit Analysis)
 - ४.३ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण, छोटो अवधि (१-३ वर्ष) अथवा मध्यम अवधि (३-५ वर्ष)
५. अपेक्षित परिमाणात्मक उपलब्धि
६. निष्कर्ष

अनुसूची २ स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना तयारीको लागि खर्चको विवरण

क्र.स.	विवरण	इकाई	परिणाम	दर	जम्मा रकम रु.	कैफियत
१	टिम लिडर	श्रम दिन	९०			
२	लापा सहजकर्ता	श्रम दिन	३०			
३	कृषि/वन विज्ञ	श्रम दिन	१५			
४	GIS Expert	श्रम दिन	-	-	-	जलवायुजन्य जोखीम नक्शा तयार भइसकेकोले आवश्यक नभएको
५	GESI expert	श्रम दिन	१५			
६	यातायात तथा बांस खर्च	पटक	४			
७	वडा तथा समुदाय स्तरिय अन्तर्क्रिया गोष्ठी	पटक	१२			प्रत्येक वडामा एक वटा गर्नुपर्ने
८	पालिकास्तरिय अन्तर्क्रिया गोष्ठी	पटक	१			
९	स्टेशनरी, फोटोकपि तथा प्रिन्टिड खर्च	लमसम				
	जम्मा रकम रु.					